

8. Regulation (EC) No 261/2004 of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 establishing common rules on compensation and assistance to passengers in the event of denied boarding and of cancellation or long delay of flights, and repealing Regulation (EEC) No 295/91 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32004R0261> (дата звернення 25.10.2018).

9. Regulation (EC) No 1107/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 concerning the rights of disabled persons and persons with reduced mobility when travelling by air (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32006R1107> (дата звернення 25.10.2018).

10. Шпомер А. І. Ліцензування господарської діяльності (господарсько-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. – 233 с.

11. Туманов В. В. Адміністративно-правове регулювання господарської діяльності з проведення лотерей: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r\\_81/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=DOC/2011/11TVVZPL.zip](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2011/11TVVZPL.zip) (дата звернення 22.10.2018).

12. Бекірова Е. Е. Правове регулювання ліцензування певних видів господарської діяльності : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 202 с.

13. Бедрак Н. О. Адміністративно-правове регулювання туристичного галуззю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 16 с.

14. Вишнеvsька Ю.В. Адміністративно-правові заходи забезпечення діяльності у сфері сільського туризму в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ., 2011. 20 с. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r\\_81/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=DOC/2011/11VYVTVU.zip](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2011/11VYVTVU.zip) (дата звернення 23.10.2018).

15. Директива (ЄС) 2015/2302 Європейського парламенту та Ради ЄС від 25 листопада 2015 р. про пакетні тури та пов'язані з ними туристичні послуги, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 2006/2004 і Директиви 2011/83/ЄС Європейського парламенту та Ради та скасовує Директиву Ради 90/314/ЄС. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1504626811216&uri=CELEX:32015L2302>. (дата звернення 25.10.2018).

## ВИНА, ЯК ЕЛЕМЕНТУ СКЛАДУ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДЕЛІКТУ

Церковна Олена,

Україна, Одеський державний університет внутрішніх справ,  
[elena1303@ukr.net](mailto:elena1303@ukr.net)

**Анотація.** В данній статті детально аналізується проблема соотношения ответственности «за вину» и ответственности «без вины». Рассмотрено положение, в соответствии с которым, несмотря на то, что невиновное причинение вреда наступает объективно по независящим от субъекта причинам, право потерпевшего нарушено и его необходимо возобновить.

**Abstract.** The author analyzes a problem of correlations responsibility “for guilt” and responsibility “without guilt”. It’s examined the statement in according to which unguilty harm starts objectively not depending on subject, the right of plaintiff is broken and it’s necessary to restore it.

**Ключові слова:** вина, випадок, делікт, необережність, умисел.

Застосування деліктної цивільно-правової відповідальності базується на відповідних загальних принципах відповідальності. Зокрема, в цивільному праві, на відміну від кримінального права, де особа вважається невинною доки її вина не буде доведена, застосовується принцип презумпції вини правопорушника – особа вважається винною, доки не буде доведено протилежне. Але з кожного правила є винятки. Цивільно-правовій відповідальності відомі випадки відступу від презумпції вини правопорушника. Коли відповідальність покладається і за випадкове заподіяння шкоди, тобто незалежно від вини заподіювача.

Проблема співвідношення відповідальності «за вину» і відповідальності «без вини» одна з небагатьох проблем, які мають доволі тривалу історію. І пов'язано це з тим, що наукові розвідки з проблем цивільного права, зокрема, цивільно-правової відповідальності, містять в собі різні підходи до вирішення питання про те, при наявності яких умов можливо покладення відповідальності за завдання шкоди.

Розширене обґрунтування необхідності покладання відповідальності лише «за вину» з психологічних позицій було дано ще в

радянські часи, в підручнику з цивільного права 1944 року. Автори зазначали, що покладення відповідальності без вини недоцільно, оскільки „человек был бы подавлен последствиями таких действий, за которые его нельзя упрекнуть даже в неосторожности” [4, с. 324].

Однак, не зважаючи на достатньо велику кількість випадків, в яких допускалося покладення відповідальності без вини, в переважній більшості випадків відповідальність без вини все ж не допускалася, і в співвідношенні відповідальності «за вину» і відповідальності «без вини» чільне значення мала відповідальність «за вину». Однак розгляд вини як психічного ставлення особи до вчиненого правопорушення як обов'язкової ознаки правопорушення визнається далеко не всіма вченими-правознавцями. Так, у науці немає єдності з приводу поняття цивільного правопорушення. Деякі вчені не включають у поняття правопорушення ознаки вини. Аргументом є існування в цивільному праві норм, що передбачають відповідальність за вчинення безвинних діянь (відповідальність за заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки і т.п.).

Офіційне законодавче визначення поняття «вина» міститься лише у ст. 23 КК України, де виною визнається психічне ставлення особи до діяння, передбаченого кримінальним законом і його наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

Деякі вчені категорично стверджують, що відповідальність не наступає безвинно. Існуюча в законодавстві відповідальність за невинні об'єктивно протиправні діяння не є юридичною відповідальністю як такою.

Наприклад, «безвинна» відповідальність – обов'язок власника джерела підвищеної небезпеки відшкодувати заподіяний ним збиток третім особам. Г. К. Матвеев вважає, що підставою відповідальності тут служить «усічений склад» правопорушення, у числі елементів якого відсутня провина заподіювача шкоди. Проте законодавство та радянська юридична література вживали термін «відповідальність», хоча, на думку науковця, саме відповідальності й немає (тому що вона неможлива безвинно). Тому, на його думку, вислів «безвинна відповідальність» не має права на існування і має бути замінено іншим терміном, що не вводив би в оману і не називав відповідальніс-

тю подібне відшкодування [8, С. 37]. Науковець вважає, що обов'язок відшкодувати заподіяну невинно шкоду, не є відповідальністю в повному сенсі цього слова, тому що відсутні такі функції юридичної відповідальності, як осуд правопорушника за його протиправну поведінку, його виховання, виправлення, а також загальне і спеціальне попередження. Таку точку зору поділяє і Н. С. Малєїн, який також вважає, що відповідальність безвинно не існує взагалі, якщо розуміти значення, сутність, підстави юридичної відповідальності і не змішувати її з іншими правовими інститутами [7, с. 161].

Ще один відомий цивіліст, О. А. Красавчиков вважає, що там, де немає провини, у зв'язку з установленими законом юридичними фактами (і за так зване зовні протиправне діяння) в однієї особи стосовно іншої виникає не відповідальність, а обов'язок відшкодувати збитки. Але якщо цей обов'язок не буде виконаний добровільно, настає державний примус до його виконання – відповідальність, за якої дії особи, що не виконала обов'язку відшкодувати шкоду, будуть засуджені з боку суспільства і держави, тому що вони вже містять ознаку провини [2, с. 132–133].

Відомий цивіліст Є. О. Харитонов вважає, що у випадку порушення суб'єктивних прав учасника цивільних відносин можуть застосовуватися дві групи санкцій: пов'язані з осудом поведінки боржника з боку суспільства і держави та не пов'язані з таким осудом. У першому випадку, як правило, має місце реалізація мір цивільно-правової відповідальності, у другому – йдеться про застосування засобів захисту цивільних прав від порушення [10, с. 78].

Деякими науковцями відповідальність без вини визнається як виняток, необхідна правова аномалія. На їхню думку, цей відступ від загального принципу відповідальності за провину виходить із практичних міркувань, а саме – з необхідності відшкодування шкоди потерпілому. Тому що було б невірним залишати деякі невинні порушення закону без наслідків, оскільки ще не створено економічних передумов для віднесення заподіяного об'єктивно протиправними діяннями матеріального збитку на рахунок усього суспільства чи держави [9, с. 4].

Йоффе О. С. зазначав, що міри цивільно-правової відповідальності, яким притаманні всі ознаки юридичної відповідальності,

мають свою специфіку. Цивільно-правове законодавство включає в себе низку норм, що встановлюють відповідальність за випадок, тобто при відсутності вини. Найбільш типовою нормою такого роду науковець називає ст. 404 ЦК України 1963 р., якою встановлено відповідальність за випадкове завдання шкоди джерелом підвищеної небезпеки. За відсутності вини немає підстав для суспільного осуду відповідної поведінки. Але тут, тим не менш, має місце цивільно-правова відповідальність, яка ґрунтується вже не на осуді поведінки правопорушника, а на стимулюванні його до здійснення певних дій у майбутньому. Покладання такого обов'язку є мірою цивільно-правової відповідальності [5, с. 201–202].

Низка науковців вважає, що цивільне правопорушення можливе не лише за наявності усіх властивих правопорушенню ознак, але і тоді, коли якась з них відсутня. У протилежному випадку виходить, що там, де немає наміру і необережності, право не має значення і не може бути правопорушення. Закон пов'язує певні наслідки і з тими випадками людської поведінки, коли особа, що порушила норму, вчиняє це без наміру і необережності. М.М. Агарков, аргументуючи існування безвинної відповідальності власників джерел підвищеної небезпеки, вважав, що діяльність, пов'язана з використанням машин, механізмів та інших засобів, що являють небезпеку під час їхньої експлуатації, є правомірною, а шкода, що наступила в результаті такої експлуатації і яку неможливо було усунути, – протиправною. Право дозволяє експлуатувати, використовувати джерела підвищеної небезпеки, але при цьому забороняє заподіювати шкоду життю, здоров'ю, майну інших осіб [2, с. 151]. Суб'єктивною підставою відповідальності є ризик як допущення «вірогідних», випадкових обставин, що спричиняють негативні наслідки для інших осіб [3, с. 178].

В цивільному законодавстві України поняття вини не визначено, зазначається лише, що вина існує у вигляді умислу або необережності [1, Ст. 614], які в цивілістичній літературі називають формами вини.

Вина традиційно розглядається як психічне відношення особи до своєї протиправної поведінки та її результату, в якому втілюється її негативне відношення до порушуваних прав інших суб'єктів цивіль-

ного права.

Умисел визначають як психічне відношення особи до своїх протиправних дій та їх наслідкам, яке виявляється в передбаченні негативних наслідків протиправної поведінки і бажанні або свідомому допущенні його настання. Основною психологічною характеристикою умислу є намір здійснення протиправного діяння, на підставі цього умисел визнається найбільш тяжкою формою вини.

Необережність – більш легка форма вини, визначається як відношення особи до своєї поведінки, яке характеризується відсутністю належної уважності, турботливості і передбачуваності. Основною психологічною характеристикою необережності є недостатність інтелектуальної і вольової активності правопорушника.

В деяких випадках, цивільно-правова відповідальність покладається і за випадкове заподіяння шкоди, тобто незалежно від вини заподіювача. Такі випадки можна назвати невинністю, і їх відмінність від необережності в тому, що випадково завдаючи шкоду, особа не знала, не могла, і не повинна була передбачити можливості настання шкідливого результату.

Незважаючи на те, що невинне заподіяння збитку настає об'єктивно з незалежних від суб'єкта причин, право потерпілого порушене і його необхідно відновити. Вважається, що ця проблема повинна вирішуватися застосуванням не заходів захисту, а інституту об'єктивної відповідальності. Особа, яка відшкодовує невинно заподіяний збиток, зазнає несприятливих для себе наслідків матеріального або морального характеру. Вона змушена відновити порушене право, відшкодувати збиток, оскільки до цього її примушує закон.

Слід зазначити, що у відповідності з нормами Цивільного кодексу України, можливо покладення відповідальності без вини у встановлених законодавством випадках, так: відповідальність за завдану моральну шкоду настає незалежно від вини органу державної влади, органу влади АРК, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала (ст. 1186 ЦК України); шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконним рішенням, діями чи бездіяльністю посадової або службової особи органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування при

здійсненні нею своїх повноважень, відшкодовується державою, АРК або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цієї особи (ст.1193 ЦК України).

У наш час в Україні, в галузі деліктних зобов'язань, відповідальність без вини допускається законодавством за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки. На відміну від договірної відповідальності без вини, яка в силу закону завжди обмежена межами непереборної сили, а необмеженою може бути тільки на підставі договору сторін, деліктна відповідальність без вини і в силу закону в деяких випадках є необмеженою.

Будь-яка деліктна відповідальність без вини і обмежена межами непереборної сили, і необмежена ними, обумовлена економічними умовами.

Відповідальність без вини, яка покладається на правопорушників, що відповідають в силу закону незалежно від вини (власник джерела підвищеної небезпеки), є «нормативною», оскільки допускається законодавством в якості нормальної ситуації.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНШИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. ст. 356.
2. Агарков М. М. Обязательства по советскому гражданскому праву. Москва, 1940.
3. Братусь С. Н. Юридическая ответственность и законность. Москва, 1976.
4. Гражданское право / Под ред. проф. М. М. Агаркова и проф. Д. М. Генкина. Москва, 1944. Т. 2.
5. Иоффе О.С. Ответственность по советскому гражданскому праву. Избранные труды : В 4 т. Том 1. Правоотношение по советскому гражданскому праву. Ответственность по советскому гражданскому праву. СПб. : «Юридический центр Пресс», 2003.
6. Красавчиков О. А. Возмещение вреда, причиненного источником повышенной опасности. Москва, 1966.
7. Малейн Н. С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность. Москва, 1985.
8. Матвеев Г. К. Общие основания гражданско-правовой ответственности. *Советское государство и право*. 1988. № 8.

9. Самощенко И. С. Понятие правонарушения по советскому законодательству. Москва, 1963. С. 4.

10. Харитонов С.О., Саніахметова Н.О. Правове забезпечення належної реалізації права на житло. Київ: НМК МО, 1990.

## СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БРЕНД-ОРІЄНТОВАНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Шурпа Світлана, Україна,

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника»,

tekram@ukr.net

Науковий керівник: д.е.н., професор Грішнова Олена Антонівна

**Аннотация.** Исследована сущность бренд-ориентированного подхода к управлению промышленным предприятием. Проанализировано понятие «бренд-ориентированное управление предприятием». Выделены составляющие элементы системы бренд-ориентированного управления, проанализированы различия бренд-ориентированного подхода к управлению предприятием от традиционного. Определены принципы и предложен механизм бренд-ориентированного управления. Исследовано влияние корпоративной культуры на формирование бренда промышленного предприятия.

**Abstract.** The essence of the brand-oriented approach to management of an industrial enterprise is explored. The concept of “brand-oriented enterprise management” is analyzed. The component elements of the brand-oriented management system are distinguished, the differences of the brand-oriented approach to enterprise management from the traditional one are analyzed. The principles are defined and the mechanism of brand-oriented management is proposed. The influence of corporate culture on the formation of the brand of the industrial enterprise is researched.

**Ключові слова:** бренд, механізм управління, корпоративна культура, принципи управління, система управління підприємством.

**Введення.** Сучасні ринки характеризуються високим рівнем конкуренції, динамічністю розвитку технологій, великою швидкістю появи нових товарів та послуг. У таких умовах для утримання